

**CZŁOWIEK, PRZYRODA:
PRZECIWIENSTWO, CZY WSPÓLBYCIE.
ROZWIĄZANIE NICOLA ABBAGNANO**

Abstrakt

W niniejszym artykule podjęliśmy próbę przedstawienia sposobu widzenia rzeczywistości ożywionej i nieożywionej w kontekście filozofii możliwości Nicola Abbagnano. Włoski filozof podkreślał, iż zasadniczym elementem bytu ludzkiego jest jego problematyczna egzystencja. To dzięki niej człowiek staje przed możliwością wyboru, jednocześnie może odkryć świat innego, swój, a także świat przyrody. Bycie nie jest egzystowaniem w-świecie, a ze-światem.

Słowa klucze: Nicola Abbagnano, świat przyrody, alienacja, człowiek.

In this paper we have tried to present way of seeing reality animate and inanimate in the context in the philosophy of opportunities Nicola Abagniano.

Italian philosopher emphasized that an essential element of the human being is his problematic existence. Ensuring that man is faced with the choice, he can also discover the world of another, his own and the world of nature. Being is not existence in the world, and with the world.

Key words: Nicola Abbagnano, the natural world, alienation, man.

1.

Fenomen współczesnej cywilizacji zrodził się z odkryć człowieka, który na przełomie VII i VI wieku przed naszą erą odważył się szukać przyczyny świata w oparciu o racje rozumu. Fakt ten doprowadził do daleko idących zmian społecznych. Homo technicus w obliczu sztucznej rzeczywistości, nie dostrzega, iż jest częścią świat przyrody. Zmiany, jakich dokonał w epoce kultury przemysłowej na stawione były na rozwój industrializacyjny oraz na popyt i podaż,

skutkiem tego człowiek, w sposób dobrowolny wyalienował się ze świat przyrody. XX i XXI wiek ugruntowała tę tendencję poprzez: A. Postępie technicznym. Działania dotyczące postępu technicznego mają na celu obniżyć koszty przepływu informacji, a jednocześnie podnieść jakość życia jednostek. Ponadto postęp techniczny służy do zwiększenia zasięgu korporacji, np.: sektora paliw, czy sektora farmaceutycznego. Korporacje nastawione są na zysk oraz zwiększenia produkcji, działanie to uwarunkowane jest popytem i podażą. B. Globalnej infrastrukturze. Podstawowym elementem globalnej infrastruktury jest tworzenie sieci dróg, portów lotniczych, portów morskich przy jednoczesnym ograniczaniu siedlisk ptaków, zwierząt leśnych, jednym słowem flory i fauny.

*

Dr. J. Bartoszewski
Wyższa Szkoła
Humanistyczno-
Ekonomiczna
w Sieradzu

C. Ery jakości życia. XX i XXI wiek jest erą podnoszenia jakości życia. Rozwój gospodarczy doprowadził człowieka do skupienia się jedynie na własnych potrzebach z pominięciem świata przyrody. Postęp techniczny, a co za tym idzie i gospodarka rynkowa przyczyniły się do ujmowania rzeczywistości przez pryzmat PKB. W wyniku tego nastąpiły zmiany polegające na zróżnicowaniu produkcji. Pojawiły się gałęzie przemysłu, których celem jest uzyskanie jak największych wpływów ze sprzedaży produktów przy jak najniższym nakładzie finansowym.

Współczesna cywilizacja i technika, która miała być służebnicą, stała się, niejako samoistnymi bytami, który determinuje człowieka i to do tego stopnia, iż nie potrafimy obserwując zachowań zwierząt odczytać choćby nadchodzących kataklizmów, np. w 2004 roku w grudniu media poinformowały opinię publiczną o kataklizmie – trzęsieniu Ziemi na dnie Oceanu Indyjskiego, które wywołało falę tsunami w wyniku, której śmierć poniosło lub uznano za zaginionych 294 tysiące ludzi, natomiast Na Sri Lance strażnicy parku narodowego ze zdziwieniem stwierdzili, że miejscowa fauna nie ucierpiała wskutek fal tsunami. W rezerwacie przyrody Yala rozciągającym się wzdłuż cejlońskiej plaży nie padło żadne zwierzę [<http://www.zieloni.osiedle.net.pl/02012005-tsunami.htm>].

Warto w tym miejscu zapytać o miejsce człowieka w świecie, który w swych dążeniach, skupił się na ulepszaniu form technicznych, dążąc jednocześnie do maksymalizacji postępu technologicznego. Forma ta – w naszym przekonaniu – prowadzi do «cywilizacyjnej alienacji», polegającej na powszechnej świadomości jakoby postęp rozwiązał wszelkie ludzkie problemy. Postęp zrodził się z ludzkich pragnień lepszego, wygodniejszego życia, ale człowiek w swych dążeniach dokonuje nieustannych zmian w świecie przyrody, zasadniczą rolę w tych zmianach odgrywa cywilizacja wielkich ośrodków miejskich i przemysłowych, gdzie w wyniku gospodarki «rabunkowej», braku dostatecznego wykorzystywania surowców wtórnych, pojawiają się wciąż zanieczyszczenia wód morskich, gruntowych, rzek oraz atmosfery. Warto w tym miejscu dodać, iż urbanizacja przyczynia się do utraty dużych obszarów gruntów rolnych, oraz doprowadza do fragmentacji większości siedlisk roślinnych wierzących w wielu regionach świata, np.:

Puszcza Amazońska, czy nadmierny odłów dorszy zagraża naturalnym zasobom morskim. Tendencja alienacji widoczna jest również w dziedzinie transportu, gdzie następuje znaczące odejście od przyjaznych środowisku środków transportu w kierunku transportu drogowego i powietrznego, co wpływa na wzrost zużycia energii i wzrost emisji gazów cieplarnianych.

Innego typu zagrożeniem wynikającym z zanieczyszczenia środowiska jest jego wpływ na zdrowie ludzkie. Na całym obszarze Globu ziemskiego obserwuje się wzrost wytwarzania niebezpiecznych odpadów.

Jakość wody pitnej jest dużym problemem w wielu regionach świata, a wystawienie na działanie cząstek pyłowych, spowodowane zanieczyszczeniem powietrza atmosferycznego, jest obecnie największym zagrożeniem dla ludzkiego zdrowia w zachodnioeuropejskich miastach.

2.

Człowiek żyjący pragnie zrozumieć, a zarazem poznać świat przyrody. Dlatego często stawia pytania, typu: czym jest świat przyrody?

Pytania te powodują, że człowiek w oparciu o swe własne doświadczenie, czy to naukowe, czy przednaukowe, stara się definiować świat przyrody. Analizując Abbagnanowskie pojęcie świata ożywionego i nieożywionego możemy zauważyć, iż nasz autor twierdził, że świat nie jest li

tylko jakąś ogólną sumą elementów, gdyby tak było wówczas bylibyśmy zmuszeni przedstawić człowieka jako byt, który egzystuje w świecie. Moglibyśmy także wywnioskować, iż świat przyrody przeciwstawia się człowiekowi, ewentualnie moglibyśmy dojść do wniosku, iż człowiek został rzucony w świat bytów żywych i nieożywionych. Dla Nicola Abbagnano świat kształtuje się jako absolutna całość, z którą człowiek, jako egzystencja, stanowi część. Fundamentalnym uwarunkowaniem natury człowieka jest bycie częścią świata; ale jest to także fundamentalnym uwarunkowaniem świata jako całości [Abbagnano 2001] Zgodnie z wyjściową regułą Abbagnanowskiej koncepcji, świat ożywiony i nieożywiony określa się i charakteryzuje zawsze ze stanowiska egzystującego człowieka. W filozofii starożytnej podkreślono harmonię świata mając na uwadze byty ożywione i nieożywione, w średniowieczu określano go jako coś skończonego, w opozycji do bytu nieskończonego, w nowożytności świat przeciwstawiano człowiekowi [Panenberg, 1978] współcześnie człowiek walczy w świecie ze światem pragnąc w pełni go podporządkować, natomiast Nicola Abbagnano twierdził, że człowiek egzystując realizuje się wspólnie ze światem zarówno ożywionym, jak i nieożywionym.

Przyjmując określenie wspól-ze, z reguły mamy na myśli relację w zastanej rzeczywistości. Jednocześnie pomijamy fakt, iż w człowieku możemy, poprzez jego naturę, odkryć świat przyrody. W tym miejscu warto podkreślić, iż nie chodzi nam tutaj o materialistyczne ujęcie człowieka, jak chciała filozofia marksistowska, czy też o wskazanie, że człowiek to istota stricte przyrodnicza, ale o wskazanie, iż spoglądając na człowieka możemy dotrzeć do rzeczywistości przyrodniczej. Rzeczywistość ta współdziała z sobą, jak organizm ludzki, stąd degradacja jednego z elementów prowadzi w konsekwencji do zachwiania całego systemu. Nicola Abbagnano mówiąc o świecie miał na myśli współbycie z nim, co w konsekwencji prowadziło do nowego wymiaru w rozumieniu nie tylko człowieka, ale i świata przyrody.

W Abbagnanowskiej koncepcji chodzi zatem o uświadomienie człowiekowi jako istocie egzystującej, że jest bytem bytującym-z:

- sobą,
- innym,
- śmiercią,
- historią,
- światem przyrody.

Tę świadomość uzyskujemy dzięki uzmysłowieniu sobie problematycznej egzystencji, która wiąże się z ludzkimi wyborami.

Wybór według Nicola Abbagnano, dotyka głębi wolności. Człowiek jest zupełnie wolny wobec siebie samego wobec «innego», a także wobec świata przyrody, mimo że względem tych rzeczywistości pozostaje w pewnych zależnościach. Ale poprzez te zależności możemy dostrzec własną wolność [Bartoszewski 2011].

Człowiek więc jako byt wolny odkrywa problematyczną egzystencją.

Niewątpliwie ukazuje to, iż jesteśmy bytami możliwością. Ponadto poprzez podejmowanie planowania na przyszłość, dokonujemy wglądu w przeszłość, prowadzimy naukowe badanie, próbując dać zarys obrazu świata. Tworzymy także dzieła sztuki w celu realizacji samego siebie. Wszystko to powoduje, iż stale na nowo zadajemy pytanie: czy to, co robimy dokonujemy w swej wolności przy jednoczesnej afirmacji świata przyrodniczego? Pytanie to uzmysławia nam, iż ze stanowiska zmysłów nie potrafimy tego wyjaśnić. Byt ludzki nie jest bytem materialnym, to byt egzystujący. W człowieku, zatem ukazuje się nam to, co – włoski filozof – określił jako

problematyczna egzystencja. Ta egzystencja skierowana jest ku możliwości, która nie została nam dane z góry przez jakiś Absolut, gdyby tak było bylibyśmy skazani na Byt Naczelny. Dzięki wolności zaś możemy współbytować: Wolność, w którą jako istoty ludzkie jesteśmy wyposażeni, (...), należy rozważyć jako aspekt fundamentalny naszego społeczeństwa. Choć jest to zawsze wolność o ograniczonym wyborze, stawia nas wobec ciągłego decydowania. Jest oczywiste, że każdy wybór zakłada istnienie pewnej liczby innych możliwości, które są możliwe lub, które przynajmniej za takie uchodzą. Każdy z nas w każdym momencie uważa, że może wykonać tę lub inną rzecz, iż jest w stanie przyjąć taką czy inną postawę, obrać tę albo inną drogę postępowania. Możliwość czynienia i zdolność bycia, w sposób nieodzowny, konstytuuje [naszą] kondycję, aby każdy z nas dopełnił swoich wyborów i podjął własne decyzje. Nikt, naturalnie, nie podejmuje drogi, której nie jest w stanie przebyć, jednak – co oczywiste – bywa często tak, że w ocenie tego, co potrafimy lub, czego nie potrafimy, mylimy się, przez co jesteśmy zmuszeni w pewnym momencie do nie uznania już więcej tego, co na wstępie [możliwym] się jawiło i do wzięcia pod uwagę innych możliwości. Tak dzieje się we wszystkich ludzkich sprawach, zarówno tych nic nieznaczących, mało istotnych, jak i doniosłych, decydujących lub jak się mawia – historycznych. Jednakże chciałbym tutaj podkreślić to jedynie, że wolność oznacza wybór, a wybór oznacza możliwość [Abbagnano 1988].

Wolność decyzji jest pewną właściwością człowieka. Jako istota, człowiek za każdym razem może na nowo się decydować, odkrywając swój byt, a jednocześnie docierać do bytu jakim jest świat przyrodniczy i odpowiadać za niego. Stąd przyjmując na siebie odpowiedzialność musimy szukać odpowiedzi na pytanie, kim jesteśmy? Jeżeli odpowiedź na to pytanie ma być naprawdę odpowiedzią, musi ona mieć odniesienie do naszej problematycznej egzystencji. To z kolei prowadzi nas do problematycznej wolności, a w konsekwencji do współbycia z bytami ożywionymi i nieożywionymi.

Wolność wymaga bycia-ze-światem oraz kształtowania tego świata, z pełnym szacunkiem dla rzeczywistości przyrodniczej, w ludzkiej wspólnotcie. Wprawdzie wolność to również możliwość odizolowania się od drugiego człowieka i wyżej wymienionego świat przyrody, (choć i to jest zawsze możliwe tylko w ograniczonym zakresie), ale w takim odizolowaniu najczęściej dochodzi do degradacji bytów realnie istniejących.

Abbagnanowska filozofia dąży do ukazania współistnienia, czyli bycia «z». Nie jest przypadkiem, że Nicola Abbagnano po doświadczeniu totalitaryzmu zatrzymał się na egzystencji ludzkiej by ponownie poszukać odpowiedzi na pytanie, kim jest człowiek i czym jest świat, w tym i świat przyrody? Ujęcie wolności w perspektywie problematycznej egzystencji może wydawać się paradoksalne, ponieważ my jako ludzie spoglądamy na świat mając na uwadze przyczyny i skutki naszego życia, jak również zamykamy się w trosce i lęku o siebie i swych najbliższych, stając się w ten sposób nieświadomymi zwolennikami wojny ze światem przyrody.

3.

Konkludując, Abbagnanowska propozycja rozumienia świat przyrody rozpatrywana jest przez pryzmat filozofii egzystencjalnej. To dzięki niej filozof dotarł do stwierdzenia, że świat nie jest jakąś ogólnąsumą elementów, świat również nie przeciwstawia się człowiekowi, nie jest także miejscem, w którym zamknięty jest człowiek. Świat – zdaniem Abbagnano – kształtuje się jako konkretna, absolutna całość, z którą człowiek, w swym byciu egzystuje, jednocześnie stanowi część tego świata, ponieważ fundamentalnym uwarunkowaniem natury człowieka jest bycie częścią świata; ale jest to także fundamentalnym uwarunkowaniem świata jako całości. Stąd nie ma mowy o alienacji człowieka ze świata, alienacja dokonuje się wówczas,

gdy człowiek zagubi świadomość problematycznej egzystencji i rozpocznie przeciwstawiać się światu rzeczy nieożywionych i bytów ożywionych lub wówczas, gdy stwierdzi, że świat przyrody winien być na jego służbie. «Proceder» ten powoduje całkowite traktowanie świata w sposób utylitarny i egoistyczny. Zapobieżeniem tego jest uzmysłowienie sobie bycia jako miejsca relacji z sobą, innym, zwierzęciem, roślinnością, jednym słowem światem ożywionym i nieożywionym

Piśmiennictwo

1. <http://www.zieloni.osiedle.net.pl/02012005-tsunami.htm>
2. Abbagnano N. 2001. *Introduzione all'esistenzialismo*. Il Saggiatore, Milano.
3. Pannenberg W. 1978. *Kim jest człowiek? Współczesna antropologia w świetle teologii*, tłum. E. Zwoliński, D. Szumska. Éditions du Dialogue. Paryż.
4. Möller J. 1969. *Człowiek w świecie. Zarys antropologii filozoficznej*, tłum. M. Kaczmarowski. Éditions du Dialogue, Paris.
5. Bartoszewski J. 2011. Nicola Abbagnano, filozofia możliwości. *Ruch Filozoficzny* 1: 67-83.
6. Abbagnano N. 1988. *Esistenzialismo come filosofia del possibile*, [w:] Tenze, *Scritti esistenzialisti*. UTTE, Torino.

Streszczenie

W niniejszym artykule podjęliśmy zagadnienie związane z rozumieniem rzeczywistości ludzkiej, przyrodniczej a także współbycia według Nicola Abbagnano. Problematyka przyrodnicza, w dzisiejszym świecie cieszy się dość dużym zainteresowaniem, ponieważ człowiek uświadomił sobie, w jaki sposób eksploatuje zasoby naturalne świata przyrody.

W naszym artykule staraliśmy się wskazać przyczyny i skutki ludzkiej alienacji ze świata przyrody. Dlatego też podjęliśmy problematykę związaną z rozumieniem rzeczywistości przyrodniczej z jednoczesnym uwypukleniem ludzkiej działalności, która negatywnie wpływa na florę i faunę. Ponadto pragnęliśmy wskazać, iż ludzka działalność nastawiona jest na «wyzysk» świat natury, co z kolei prowadzi do dysharmonii, nie tylko w świecie przyrody, ale i w świecie ludzkim.

Człowiek jako istota nadrzędna, świadoma uwikłała się w jakość życia, jakość ta prowadzi ens per se w matnie alienacji. W części drugiej naszego artykułu staraliśmy się przedstawić propozycję Włoskiego egzystencjalisty, ojca filozofii możliwości, który uważał, że człowiek by być w «pełni» człowiekiem winien odkryć swe bycie jako zasadniczy element współbycia. Bycie w myśl Abbagnano polega na uświadomienie sobie swej problematycznej egzystencji, która prowadzi nas do odkrycia wolności. Libertas nie może być swawolą, ponieważ swawola pomija odpowiedzialność, a wolność jako taka jest i powinna być odpowiedzialna za innego, przyrodę. Ponadto problematyczna egzystencja wskazuje na człowieka, który posiadał «wiedzę», o sobie, a dzięki temu dociera do rzeczywistości, jaką jest świat przyrody, jednocześnie podając, że człowiek i przyroda to elementy składowe tego samego świata.

Summary

In this paper we have the issues related to understanding the reality of human, of nature and also their coexistence Nicola Abbagnano own preferences. A natural problem in today's world has quite high interest because the man knows how he can exploit the natural resources of the natural world.

In our article we tried to identify the reasons and consequences of human alienation from the world of nature. That is why we made the problems related to the understanding of natural reality outlining the human activities that negatively affect the flora and fauna. In addition, we wanted to point out that human activity is the exploitation the world of nature, which in turn leads to disharmony, not only in the natural world, but also in the human world. In the second part of our article, we tried to submit a proposal of the Italian existentialist, the father of philosophy of opportunities (possibilities), who believed that man would be in the full man, must discover its being an essential element of coexistence.

Being under Abbagnano is to become aware of their problematic existence, which leads us to discover freedom. Libertas not be playfulness, because willfulness ignored responsibility and freedom as such is and should be responsible for another, for nature. In addition, points to the problematic existence of a man who possessed the «knowledge» about themselves, and thus reaches the reality of the natural world, while giving that man and nature are the building blocks of the same world.